«ТАСДИҚ МЕКУНАМ»
Ректори Донишгоҳи (Славянии) Россия ва Тоҷикистон, доктори илмҳои иқтисодӣ, профессор
______________ Иброҳимзода И.Р.
«_05_» _ноябри_______ соли 2025

ТАҚРИЗИ МУАССИСАИ ПЕШБАР

ба диссертатсияи Ҳабибзода Назира Халил дар мавзуи “Тафтиши ба худкушӣ расондан” барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.12 – Криминалистика; фаъолияти судӣ-экспертӣ; фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ пешниҳод шудааст

Мутобиқати мавзуъ ва муҳтавои диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ.

Таҳқиқоти диссертатсионии Ҳабибзода Назира Халил дар мавзуи “Тафтиши ба худкушӣ расондан” барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.12 – Криминалистика; фаъолияти судӣ-экспертӣ; фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ, ки аз рӯйи он ба Шурои диссертатсионӣ мувофиқи фармоиши Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз санаи 01.04.2022 №95/шд ва 25.10.2024 №407/шд ҳуқуқи қабули диссертатсияҳо барои ҳимоя дода шудааст, мувофиқ мебошад.

Мубрамии мавзуи таҳқиқот. Дар шароити муосир таҳқиқи фарогир ва системавии омилҳо ва шароитҳое, ки боиси ба худкушӣ расондан мегарданд, аҳаммияти стратегии илмӣ ва амалӣ дорад. Таҳлили ҳамаҷонибаи мавзуъ имкон медиҳад, ки на танҳо ҷанбаҳои ҳуқуқӣ, балки ҳамзамон паҳлуҳои иҷтимоӣ, ахлоқӣ ва равонии (психологии) ин падида низ равшан ва таҳлилгароёна инъикос карда шаванд. Омӯзиши таҷрибаи

байналмилалӣ ва муқоисаи он бо амалияи ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои такмили механизмҳои пешгирӣ, таҳкими меъёрҳои ҷавобгарӣ ва оптимизатсияи чораҳои амалӣ аҳаммияти калидӣ дорад.

Аз нуқтаи назари илми ҳуқуқшиносӣ, кирдори ба худкушӣ расондан тибқи моддаи 109 Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун ҷиноят маҳсуб ёфта, барои муқаррар намудани ҷавобгарии ҷиноятӣ асос фароҳам меорад. Бо вуҷуди ин, таҷрибаи татбиқи қонун нишон медиҳад, ки муайян намудани робитаи сабабӣ байни кирдори гунаҳкор ва акти худкушии қурбонӣ дар бисёр ҳолатҳо душвор буда, асосан ба хусусиятҳои мураккаб, ниҳонӣ ва бисёрқабатаи равандҳои равонии (психологии) шахс ва таъсири муҳити иҷтимоӣ вобаста мебошад.

Ҳодисаҳои ба худкушӣ расондан, махсусан миёни ҷавонон, наврасон ва занон дар солҳои охир афзоиши назаррас доштаанд. Омӯзиши ин падида нишон медиҳад, ки омилҳои он, асосан ба таъсири зӯроварии равонӣ, таҳқир, паст задани шаъну шараф, таҳдид ва дигар шаклҳои маҷбуркунии психосотсиалӣ вобастаанд. Аз ин нуқтаи назар, на танҳо шахси қурбонӣ, балки муҳити иҷтимоӣ, муносибатҳои байниҳудудӣ ва структураи оилавӣ нақши калидӣ дошта, таъсири комплексии омилҳои инфиродӣ ва муҳити атрофро фаро мегирад.

Мубрамияти мавзуъ, инчунин бо он асос ёфтааст, ки натиҷаҳои таҳқиқ метавонанд ба баланд бардоштани самаранокии мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, такмили қонунгузории ҷиноятӣ, таҳияи тавсияҳои амалии пешгирии ҳолатҳои ба худкушӣ расондан ва баланд бардоштани сатҳи огоҳии шаҳрвандон мусоидат намоянд. Аз ин нуқтаи назар, мавзуи «Тафтиши ба худкушӣ расондан» дорои аҳаммияти назариявӣ ва амалӣ буда, таҳқиқи он барои таҳкими адолати судӣ, ҳифзи ҳуқуқу озодиҳои инсон, таҳкими фарҳанги ҳуқуқӣ ва таъмини амнияти иҷтимоӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон аҳаммияти стратегии илмӣ-амалӣ дорад.

Ҳамзамон, таҳқиқи ҷинояти ба худкушӣ расондан ва омилҳои иҷтимоӣ ва равонии он дар доираи илмҳои ҳуқуқи ҷиноятӣ, психологияи иҷтимоӣ ва криминология яке аз мавзуъҳои марказии пажуҳишгарони муосир ба шумор меравад. Бо вуҷуди ин, таҳқиқоти низомнок ва мукаммали дар мавзуи мазкур дар Тоҷикистон, ки сабабҳои иҷтимоӣ ва равонии ба худкушӣ расондан ва мушкилоти исботи робитаи сабабиро фаро гирад, ҳанӯз маҳдуд аст. Аз ин ҷиҳат, анҷом додани таҳқиқоти илмӣ дар ин самт ба як зарурати воқеӣ ва стратегӣ табдил ёфтааст.

Дараҷаи асоснокии гузориши илмӣ, хулосаю пешниҳод, ки дар диссертатсия оварда шудаанд. Падидаи ба худкушӣ расондан дар шароити ҷомеаи муосири Тоҷикистон ба унвони як масъалаи бисёрҷанба ва ҳассос дар маркази диққати пажуҳишгарони муосир қарор дорад. Таъсири ҷаҳонишавӣ, босуръат рушди технологияҳои иттилоотӣ ва шабакаҳои иҷтимоӣ, тағйирёбии арзишҳои маънавӣ ва афзоиши фишорҳои психосотсиалӣ ба ин падидаи ҳам ҷомеашиносӣ, ҳам равонӣ ва ҳам ҳуқуқӣ шакл медиҳад. Ба худкушӣ расондан на танҳо ҳаёти шахсро таҳдид мекунад, балки устувории оила, амнияти иҷтимоӣ, низоми арзишҳои иҷтимоӣ ва фарҳанги ҳуқуқиро низ ба таври ҷиддӣ зери хатар мегузорад.

Таҳқиқоти илмии муаллиф нишон медиҳад, ки ин падида дорои хусусиятҳои мураккаби психосотсиалӣ мебошад, ки омилҳои шахсӣ, оилавӣ ва муҳити атрофро фаро мегирад. Муайян намудани робитаи сабабӣ байни кирдори субъекти ҷиноятӣ ва акти худкушии қурбонӣ бо дарназардошти хусусиятҳои ниҳонӣ ва равонӣ (психологӣ) як вазифаи мураккаби илмӣ ва ҳуқуқӣ ба шумор меравад. Ин раванд на танҳо талаботи таҳлили системавӣ ва комплексии омилҳоро пеш меорад, балки барои татбиқи адолати судӣ ва такмили механизмҳои пешгирӣ асоси илмӣ фароҳам мекунад.

Ҳулосаҳои таҳқиқот метавонанд ба се самти асосӣ тақсим шаванд: аввал, таҳлили назариявӣ ва ҳуқуқӣ, ки дар он хусусиятҳои ҷинояти ба худкушӣ расондан, шаклҳои кирдори ҷиноятӣ ва таъсири онҳо ба қурбониён ва субъектҳои гунаҳкор таҳлил мешаванд; дуюм, таҳлили психосотсиалӣ ва иҷтимоӣ, ки таъсири муҳити оилавӣ, иҷтимоӣ ва равонии (психологии) гурӯҳҳои осебпазир ба акти худкушӣ ва ба худкушӣ расонданро фаро мегирад; сеюм, муқоиса ва омӯзиши таҷрибаи байналмилалӣ барои такмили механизмҳои ҳуқуқӣ ва чораҳои профилактикӣ.

Пешниҳодҳои амалӣ, ки аз таҳқиқоти муаллиф бармеоянд, иборатанд аз: ҷорӣ намудани таҳлили системавӣ ва комплексӣ барои муайян намудани омилҳои иҷтимоӣ, равонӣ ва ҳуқуқии падидаи ба худкушӣ расондан; такмил ва оптимизатсияи механизмҳои ҳуқуқӣ ва меъёрҳои ҷавобгарӣ тибқи Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон; таҳияи чораҳои профилактикӣ ва барномаҳои огоҳсозӣ барои гурӯҳҳои осебпазир; ворид намудани таҷрибаи байналмилалӣ ва усулҳои муосири таҳлили криминологӣ ва психосотсиалӣ барои баланд бардоштани самаранокии мақомоти ҳифзи ҳуқуқ.

Дар маҷмуъ, таҳқиқоти мазкур дорои дараҷаи баланди асоснокии илмӣ буда, ҳамзамон хулосаю пешниҳодҳои назариявӣ ва амалиро фароҳам меорад. Натиҷаҳои он метавонанд ба таҳкими адолати судӣ, ҳифзи ҳуқуқу озодиҳои инсон, такмили фарҳанги ҳуқуқӣ ва баланд бардоштани сатҳи амнияти иҷтимоӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон саҳми муассир гузоранд. Ин падидаи таҳқиқотӣ, ки ҳамзамон назариявӣ ва амалӣ мебошад, барои рушди илмҳои ҳуқуқи ҷиноятӣ, психологияи иҷтимоӣ ва криминология аҳаммияти стратегии илмӣ дорад.

Навгонии илмии таҳқиқ ва саҳеҳияти натиҷаҳои гирифташуда. Падидаи ба худкушӣ расондан дар замони муосир ба унвони як мавзуи мубрам дар маркази таваҷҷуҳи пажуҳишгарони ҳуқуқшиносӣ,

психологияи иҷтимоӣ ва криминалистика қарор гирифтааст. Таҳқиқоти пешниҳодгардида на танҳо тасвири низомнокӣ ва фарогири ин падидаи мураккабро фароҳам меорад, балки аввалин бор робитаҳои сабабӣ байни кирдори субъекти ҷиноятӣ ва акти худкушии қурбонӣ, ҳамчунин таъсири муҳити оилавӣ, иҷтимоӣ ва равониро ба таври мукаммал таҳлил менамояд. Ин навоварӣ имкон медиҳад, ки падидаи мазкур на танҳо ҳамчун ҳодисаи ҷиноятӣ, балки ҳамчун раванде, ки таркиби ҷанбаҳои равонӣ, иҷтимоӣ ва ҳуқуқиро дар бар мегирад, фарогирона омӯзонида шавад.

Навоварии илмӣ дар таҳқиқоти мазкур дар се ҷиҳати асосӣ таҷассум меёбад. Аввал, интегратсияи таҳлили равонӣ (психологӣ) ва ҳуқуқӣ – аввалин бор омилҳои равонӣ, иҷтимоӣ ва ҳуқуқии ба худкушӣ расондан дар як контекст таҳлил шудаанд, ки ин заминаи мукаммали назариявӣ ва амалиро барои фаҳмиши холисонаи падида фароҳам меорад. Дуюм, муқоисаи таҷрибаи амалияи қонунгузории миллӣ – ба таҳқиқот самти амалии навовариро мебахшад ва роҳҳои такмили механизмҳои пешгирӣ ва меъёрҳои ҷавобгариро дар сатҳи миллӣ ва маҳаллӣ муайян месозад. Сеюм, муайян намудани индикаторҳои равонӣ, аз қабили таҳдид, таҳқир, фишорҳои равонӣ ва маҷбуркунӣ, ки барои пешгирӣ ва исботи кирдори ҷиноятӣ нақши марказӣ доранд, самти амалӣ ва назариявии тадқиқотро пурзӯр мекунад.

Саҳеҳияти натиҷаҳои таҳқиқот бо истифода аз методологияи системавӣ ва комплексӣ, таҳлили фарогир ва муқоисавӣ, инчунин таҳлили амалӣ ва равонӣ таъмин гардидааст. Муаллиф бо истифода аз методҳои гуногуни таҳқиқотӣ – аз таҳлили адабиёти илмӣ ва таҷрибаи судӣ то таҳлили парвандаҳои воқеӣ ва усулҳои психологияи иҷтимоӣ – эътимоднокии натиҷаҳоро кафолат медиҳад. Ин раванд нишон медиҳад, ки натиҷаҳои таҳқиқот ҳам дар сатҳи назариявӣ ва ҳам дар амалияи ҳуқуқӣ асоснок ва эътимоднок мебошанд.

Дар хотима, натиҷаҳои тадқиқот на танҳо ба таҳкими механизмҳои пешгирӣ, такмили қонунгузорӣ ва баланд бардоштани самаранокии тафтишоти ҷиноятҳои мазкур мусоидат мекунанд, балки барои ҳифзи ҳуқуқу озодиҳои инсон, таҳкими фарҳанги ҳуқуқӣ ва устувории иҷтимоӣ низ заминаи устувор мегузоранд. Таҳқиқоти мазкур ҳамзамон назариявӣ ва амалӣ буда, дорои аҳаммияти стратегии илмӣ ва иҷтимоӣ мебошад ва ҳамчун маводи амалӣ метавонад диққати хонанда ва мутолиагарро ба худ ҷалб намуда, арзиши баланди диссертатсияро таъмин намояд.

Аҳаммияти илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии натиҷаҳои диссертатсия.

Таҳқиқоти пешниҳодгардида дар майдони илми криминалистика ва психологияи иҷтимоӣ як навоварии назариявӣ ва методологии муассирро таҷассум менамояд.

Муаллиф нахустин маротиба робитаҳои сабабӣ байни кирдори субъекти ҷиноятӣ ва акти худкушии қурбонӣ, ҳамчунин таъсири муҳити оилавӣ, иҷтимоӣ аз нуқтаи назари криминалистикӣ ва тафтиши ҷиноят таҳлил кардааст.

Ин навоварӣ ба муфаттишон имкон медиҳад, ки падидаи ба худкушӣ расонданро на танҳо ҳамчун ҷиноят, балки ҳамчун раванди фарогир ва комплексӣ бо ҷанбаҳои равонӣ ва иҷтимоӣ омӯзанд.

Натиҷаҳои тадқиқот як заминаи мустақим барои такмили механизмҳои пешгирӣ, меъёрҳои ҳуқуқӣ ва протоколҳои тафтиши ҷиноят фароҳам меоранд.

Онҳо имконият медиҳанд, ки муфаттишон акнун бо истифода аз омилҳои равонӣ ва ҳуқуқӣ – таҳдид, таҳқир, фишорҳои равонӣ, маҷбуркунӣ – кирдорҳои ба худкушӣ расонидаро самаранoктар муайян ва исбот намоянд. Ин ҷиҳат барои ҳифзи ҳуқуқу озодиҳои инсон ва таҳкими адолати судӣ аҳаммияти бевосита дорад.

Таҳқиқот ба баланд бардоштани огоҳии шаҳрвандон дар бораи оқибатҳои ҳуқуқӣ ва равонии кирдорҳои ба худкушӣ расондан ва таҳкими фарҳанги ҳуқуқӣ ва устувории оила ва ҷомеа мусоидат мекунад. Ин ҷиҳат барои тарбияи ҷомеаи худогоҳ, ҳифзи ҳуқуқу озодиҳои инсон ва таҳкими амнияти иҷтимоӣ аҳаммияти бевосита дорад.

Дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқ, дурустӣ ва асоснокии натиҷаҳои таҳқиқ. Натиҷаҳои пешниҳоди таҳқиқот дорои дараҷаи баланди эътимоднокӣ ва саҳеҳият мебошанд, ки ин асоси илмии таҳқиқотро кафолат медиҳад. Асоси эътимоднокии натиҷаҳо ба чанд омил вобаста аст:

Аввалан, таҳқиқот дар асоси методологияи низомнокӣ ва комплексӣ гузаронида шудааст, ки ҳам равандҳои тафтиши ҷинояти мазкур, ҳам ҷанбаҳои ҳуқуқӣ ва ҳам натиҷаҳои криминалистикиро дар бар мегирад. Ин равиш имкон медиҳад, ки ҳар як натиҷа бо истифода аз таҳлили фарогир ва усулҳои гуногуни илмӣ асоснок гардад ва ҳамаҷониба таҳлил шавад.

Дуюм, дурустии натиҷаҳо бо истифода аз манбаъҳои боваринок ва таҷрибаи судӣ, таҳлили амалиёти илмӣ, муқоисаи таҷрибаи амалӣ гардидааст. Ин раванд кафолат медиҳад, ки натиҷаҳо ҳам назариявӣ ва ҳам амалан эътимодноканд ва бо воқеияти ҷиноятӣ ва иҷтимоӣ ҳамоҳангӣ доранд.

Сеюм, таҳқиқот ба муайян кардани омилҳо ва сабабҳои кирдорҳои ба худкушӣ расондан нигаронида шуда, робитаҳои сабабӣ ва таъсири муҳити иҷтимоиро бо усулҳои аналитикӣ ва амалӣ муайян мекунад. Ин ҷиҳат, ба асоснокии натиҷаҳо ва дурустии хулосаҳои таҳқиқот заминаи устувор медиҳад.

Натиҷаҳои таҳқиқот дорои эътимоднокӣ, дурустӣ ва асоснокии илмӣ мебошанд ва метавонанд ҳамчун асос барои такмили механизмҳои ҳуқуқӣ, амалҳои тафтиши ҷиноят ва чораҳои пешгирии ҳолатҳои ба

худкушӣ расондан истифода шаванд. Онҳо ҳамзамон барои рушди назариявӣ ва амалии криминалистика, психологияи ҳуқуқӣ ва ҳуқуқи ҷиноятӣ аҳаммияти баланд доранд.

Саҳми шахсии довталаби дарёфти дараҷаи илмӣ дар таҳқиқ. Саҳми шахсии муаллиф дар таҳқиқи диссертатсионӣ бо иштироки мустақим ва систематикӣ дар омӯзиш, таҳлил ва таҳияи нуктаҳои калидӣ оид ба масъалаҳои гузошташуда равшан таҷассум меёбад. Муаллиф дар асоси таҳлили ҳамаҷониба ва асосноккунии илмии хулосаҳо, инчунин таҳияи пешниҳодҳои навоваронаи таҳқиқотӣ, ки ба ҳимоя пешниҳод мешаванд, саҳми худро нишон медиҳад. Ин саҳм дар шакли мақолаҳои илмӣ ва маърӯзаҳои пешниҳодшуда дар конференсияҳои ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ низ тасдиқ гардидааст, ки шаффофияти методологӣ ва эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқро афзун мекунад.

Муаллиф барои беҳтарсозии раванди тафтишот дар парвандаҳои марбут ба худкушӣ ва расондан ба худкушӣ тавсияҳои амалии мушаххас пешниҳод намудааст, ки аҳаммияти амалӣ ва методологии он барои мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ва суд қобили қабул мебошад. Дар доираи таҳқиқ, муаллиф хусусиятҳои криминалистикии акти худкушӣ ва ҳолатҳои ба худкушӣ расонданро бо истифода аз усулҳои таҳлилии криминалистикӣ ва психосотсиалӣ муфассал тавсиф намуда, хусусиятҳо ва дараҷаи хавфи иҷтимоии ин ҷиноятҳоро дар шароити муосир бо таври возеҳ бозгӯӣ кардааст.

Ҳамзамон мушкилоти мавҷударо дар раванди тафтишот, алалхусус вобаста ба исбот ва муайян кардани робитаи сабабӣ байни кирдори гунаҳкор ва акти худкушӣ ба таври дақиқ муайян намудааст. Дар асоси ин таҳлил, як қатор тавсияҳо оид ба такмили қонунгузорӣ ва беҳтарсозии фаъолияти мақомоти ҳифзи ҳуқуқ пешниҳод шудаанд, ки ба татбиқи меъёрҳои мурофиавии ҷиноятӣ ва самаранокии тафтиши парвандаҳои ба худкушӣ расондан равона мебошанд.

Саҳми шахсии муаллиф дорои хусусияти назарию амалӣ, методологӣ ва ҷаззобияти илмию амалии равшан мебошад, ки на танҳо ба рушди назарияи криминалистика ва ҳуқуқи ҷиноятӣ саҳм мегузорад, балки ба баланд бардоштани самаранокии мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ва такмили амалияи тафтиши ҷиноятҳо мусоидат менамояд.

Нашри натиҷаҳои таҳқиқ дар маҷаллаҳои тақризшавандаи илмӣ. Доир ба мавзуи диссертатсия ва моҳияти он диссертант 15 мақолаҳои илмӣ, аз ҷумла, 4 адади онҳо дар маҷаллаҳои тақризшавандаи тавсиянамудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва 11 мақола дар нашрияҳои дигар ба табъ расонидааст. Аз ҷумла:

I. Мақолаҳое, ки дар маҷаллаҳои тақризшаванда ва тавсиякардаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба табъ расидаанд:

[1-М]. Хабибова, Б.Х. Проблемаҳои муайянкунии мафҳум ва мазмуни тавсифи криминалистии худкушӣ [Матн] / Б.Х. Хабибова // Давлатшиносӣ ва ҳуқуқи инсон. – 2022. – №1 (25). – С. 259-266; ISSN 2414-9217.

[2-М]. Хабибова, Б.Х. Ташкил ва гузаронидани пурсиши ҷабрдида дар ҳолатҳои ба худкушӣ расондан [Матн] / Б.Х. Хабибова // Қонунгузорӣ. – 2023. – №4 (52). – С. 229-233; ISSN 2410-2903.

[3-М]. Ямакова, З.Д., Хабибова, Б.Х. Освидетельствование [Текст] / З.Д. Ямакова, Б.Х. Хабибова // Государствоведение и права человека. – 2021. – №2 (22). – С. 232-238; ISSN 2414-9217.

[4-М]. Ямоқова, З.Д., Ҳабибзода, Н.Х. Хусусиятҳои тафтишоти ба худкушӣ расонидани ноболиғон бо истифода аз Интернет [Матн] / З.Д. Ямоқова, Н.Х. Ҳабибзода // Осори Академияи ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон. – 2025. – №2 (66). – С. 100-107; ISSN 2412-141X.

II. Мақолаҳои илмие, ки дар маҷмуаҳо ва дигар нашрияҳои илмӣ-амалӣ чоп шудаанд:

[5-М]. Носирзода, М.Б., Хабибова, Б.Х. Осмотр места происшествия [Текст] / М.Б. Носирзода, Б.Х. Хабибова // Ҳаёти ҳуқуқӣ. – 2017. – №3 (19). – С. 145-149; ISSN 2307-5198.

[6-М]. Хабибова, Б.Х. Тактикаи азназаргузаронии тафтишӣ [Матн] / Б.Х. Хабибова // Маводи конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ-амалӣ дар мавзуи «Даҳсолаи байналмилалии амал «Об барои рушди устувор, солҳои 2018-2028», «Соли рушди сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ», «140-солагии Қаҳрамони Тоҷикистон Садриддин Айнӣ» ва «70-солагии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон». – Душанбе, 2018. – С. 309-310.

[7-М]. Ямоқова, З.Д., Хабибова, Б.Х. Хатогиҳои хосси (типии) эксперт, сабабҳо ва роҳҳои бартараф кардани онҳо [Матн] / З.Д. Ямоқова, Б.Х. Хабибова // Маводи конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ-амалӣ дар мавзуи «Нақши экспертизаи судӣ дар тафтиши ҷиноят». – Душанбе, 2018. – С. 11-17.

[8-М]. Хабибова, Б.Х. Масъалаҳои криминалистии шаҳодаткунонӣ [Матн] / Б.Х. Хабибова // Маводи конференсияи ҷумҳуриявии илмию назариявии ҳайати устодону кормандони ДМТ бахшида ба «Солҳои рушди деҳот, сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ (солҳои 2019-2021) ва «400-солагии Миробид Сайидои Насафӣ»». – Душанбе, 2019. – С. 203-204.

[9-М]. Хабибова, Б.Х. Вазъиятҳои маъмулии тафтишотӣ дар мавриди тафтиши ҷинояти авбошӣ [Матн] / Б.Х. Хабибова // Маводи конференсияи илмӣ-амалии байналмилалии бахшида ба ҷашнҳои «5500-солагии Саразми бостонӣ», «700-солагии шоири барҷастаи тоҷик Камоли Хуҷандӣ» ва «Бистсолаи омӯзиш ва рушди фанҳои табиатшиносӣ, дақиқ ва риёзӣ дар соҳаи илму маориф (солҳои 2020-2040)». – Душанбе, 2020. – С. 183-184.

[10-М]. Хабибова, Б.Х. Хусусиятҳои азназаргузаронии ҷойи ҳодиса ҳангоми ба худкушӣ расонидан [Матн] / Б.Х. Хабибова // Маводи

Конференсияи ҷумҳуриявии илмию амалии донишҷӯёни ДМТ бахшида ба ҷашнҳои «30-солагии истиқлоли давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон», 110-солагии Шоири халқии Тоҷикистон, Қаҳрамони Тоҷикистон Мирзо Турсунзода», 110-солагии Нависандаи халқии Тоҷикистон Сотим Улуғзода» ва «Бистсолаи омӯзиш ва рушди фанҳои табиатшиносӣ, дақиқ ва риёзӣ дар соҳаи илму маориф (солҳои 2020-2040)». – Душанбе, 2021. – С. 681-685.

[11-М]. Хабибова, Б.Х. Вонамудкунонӣ (инсценировка) дар мавриди тафтиши ҷинояти одамкушӣ [Матн] / Б.Х. Хабибова // Маводи конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ бахшида ба «Таҷлили рӯзи қабули Эъломияи умумии ҳуқуқи инсон». – Душанбе, 2022. – С. 328-338.

[12-М]. Хабибова, Б.Х. Шахсияти ҷинояткор ҳамчун унсури тавсифи криминалистикии ҷинояти ба худкушӣ расондан [Матн] / Б.Х. Хабибова // Маводи конференсияи илмӣ-амалӣ дар мавзуи «Тоҷикон дар оинаи таърих», бахшида ба 115-солагии академики АИ ИҶШС Б. Ғафуров. – Душанбе, 2023. – С. 205-209.

[13-М]. Хабибова, Б.Х. Масоили мубрами вонамудкунонии ҷиноятӣ [Матн] / Б.Х. Хабибова // Маводи конференсияи ҷумҳуриявии илмию назариявӣ бахшида ба 75-солагии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – Душанбе, 2023. – С. 369-373.

[14-М]. Хабибова, Б.Х. Понятие самоубийство [Текст] / Б.Х. Хабибова // Материалы международной научно-теоретической конференция на тему: «Теоретические вопросы формирования культуры прав человека в Таджикистане», посвященной празднованию дня прав человека 5-го декабря 2023 года. – Душанбе, 2023. – С. 668-674.

[15-М]. Хабибова Б.Х. Особенности осмотра места происшествия самоубийств посредством отравлении [Текст] / Б.Х. Хабибова // Конференсияи умумидонишгоҳии илмию назариявии ҳайати устодону кормандони ДМТ бахшида ба «30-юмин солгарди қабули Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон», «Соли маърифати ҳуқуқӣ эълон шудани соли

2024», «Бистсолаи омӯзиш ва рушди фанҳои табиатшиносӣ, дақиқ ва риёзӣ дар соҳаи илму маориф (2020-2040 годы)». – Душанбе, 2024. – С. 437-441

Теъдоди маводи чопшуда ба банди 35 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми июни соли 2021, № 267 (бо тағйиру иловаҳо аз 26 июли соли 2023, №295) тасдиқ шудааст, мувофиқ мебошад.

Арзёбии мазмуни диссертатсия ва дараҷаи ба итмом расидани он. Сохтор ва ҳаҷми диссертатсия. Дар муқаддима аҳаммияти мавзуи таҳқиқшаванда асоснок карда шуда, дараҷаи омӯзиши он арзёбӣ гардида, объекту мавзуи таҳқиқот, ҳадафу вазифаҳои он, асосҳои назариявию методологӣ, навгониҳои илмӣ ва аҳаммияти назарию амалӣ муайян карда шудаанд.

Диссертатсия аз номгӯйи ихтисораҳо ва (ё) аломатҳои шартӣ, муқаддима, се боб, шаш зербоб, хулоса, тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳои таҳқиқот, рӯйхати адабиёт (маъхазҳо) ва феҳристи интишороти илмии довталаби дараҷаи илмӣ иборат мебошад. Ҳаҷми диссертатсия 194 саҳифаро ташкил медиҳад.

Дар муқаддимаи диссертатсия мубрамияти мавзуи таҳқиқот ба таври амиқ асоснок карда шудааст.

Боби якуми диссертатсия бо унвони «Тавсифи криминалистикии ба худкушӣ расондан» таҳия гардида, аз ду зербоб иборат мебошад. Дар ин боб, масъалаҳои фундаменталӣ ва асосноки таҳқиқ, ки ба омӯзиши сохтор, хусусиятҳо, аломатҳо ва механизмҳои содиршавии ҷиноятҳои ба худкушӣ расондан марбутанд, бо истифодаи усулҳои таҳлилии криминалистикӣ, психосотсиалӣ ва системавӣ ба таври муфассал ва ҳамаҷониба баррасӣ шудаанд.

Дар ҷараёни таҳлил муаллиф бо истифода аз маъхазҳои ҳуқуқии миллию байналмилалӣ, протоколҳои тафтишотӣ, парвандаҳои судӣ ва

тадқиқоти психодиагностикӣ хусусиятҳои криминалистикии акти ба худкушӣ расонданро таҳлил намуда, аломатҳои фарққунанда ва нишонаҳои хосси ҷиноятро муайян кардааст.

Ҳамзамон, сохтор ва марҳилаҳои содиршавии чунин ҷиноятҳо дар заминаи таҳлили раванди психосотсиалӣ ва муҳити иҷтимоӣ дар назди муаллиф таҳлил гардида, таъсири онҳо ба хавфи иҷтимоии ҷиноят ва сатҳи хатарнокии он барои ҷомеа ба таври муфассал баён шудааст.

Ин боб имкон медиҳад, ки на танҳо ҷанбаҳои назариявӣ ва методологӣ, балки амалӣ ва профилактикии ҷиноятҳои ба худкушӣ расондан, инчунин механизмҳои ҳимоя ва назорати ҳуқуқӣ дар доираи мурофиаи ҷиноятӣ бо шакли систематикии илмӣ таҳлил ва асоснок гарданд. Ба ин васила, боби якум заминаи назариявӣ ва таҳлилиро барои бобҳои минбаъдаи диссертатсия фароҳам меорад ва ба тавсифи ҳамаҷонибаи феномени криминалистикии ба худкушӣ расондан мусоидат менамояд.

Боби дуюми диссертатсия бо унвони «Хусусиятҳои тафтиши ба худкушӣ расондан» ба таҳлили ҷанбаҳои амалии раванди тафтиши ҷиноятҳои ба худкушӣ расондан ва омӯзиши усулҳои татбиқи тафтишоти криминалистикӣ равона гардидааст. Дар ин боб, муаллиф бо истифода аз таҳлили системавӣ, таҷрибаи парвандаҳои судӣ ва протоколҳои тафтишотӣ, ҷанбаҳои гуногун ҷамъоварӣ ва коркард кардани маълумоти криминалистикиро, ки барои муайян ва исботи кирдорҳои ба худкушӣ расондан заруранд, ба таври муфассал ва таҳлилӣ баррасӣ кардааст.

Ҳамзамон, дар доираи ин боб хусусиятҳои усулҳои оперативӣ-тафтишотӣ, тактикаи пурсиши шоҳидон ва гумонбаршудагон, ки барои таҳқиқи парвандаҳои ба худкушӣ расондан аҳаммияти асосӣ доранд, ба таври муфассал таҳлил гардидаанд. Таҳлили ҳамаи ин ҷанбаҳо имкон медиҳад, ки на танҳо ҷанбаҳои назариявӣ, балки механизмҳои амалӣ ва

чораҳои профилактикии криминалистикӣ дар раванди тафтиши чунин ҷиноятҳо ба таври илмӣ муайян ва пешниҳод гарданд.

Боби сеюми диссертатсия бо унвони «Асосҳои криминалистикии таъин ва гузаронидани экспертизаҳои судӣ-криминалистикӣ дар раванди тафтиши ба худкушӣ расондан» ба таҳлили нақши фундаменталӣ ва аҳаммияти амалии экспертизаҳои судӣ-криминалистикӣ дар раванди тафтиши ҷиноятҳои ба худкушӣ расондан равона гардидааст. Дар ин боб, муаллиф ба таҳлили зарурияти донишу малакаҳои махсуси криминалистикӣ ва судӣ, ки дар тафтиши чунин ҷиноятҳо аҳаммияти калидӣ доранд, аҳаммияти назаррас додааст.

Муаллиф бо истифода аз усулҳои криминалистикӣ ва таҳлили парвандаҳои воқеӣ нишон медиҳад, ки истифодаи дурусти донишҳои махсус имкон медиҳад, ки ҷиноятҳои ба худкушӣ расондашуда аз худкушии воқеӣ фарқ карда шаванд, инчунин далелҳои ҷиноят бо дақиқӣ ва тартиби систематикии илмӣ ҷамъоварӣ ва таҳлил гарданд. Дар ин замина, боби мазкур баёнгари муҳимтарин меъёрҳо, стандартҳо ва амалияҳои экспертизаҳои судӣ-криминалистикӣ мебошад, ки на танҳо ҳимояи ҳуқуқҳои қурбонӣ, балки беҳтар намудани раванди тафтиши парвандаҳои марбут ба худкушӣ ва баланд бардоштани самаранокии фаъолияти мақомоти ҳифзи ҳуқуқро таъмин менамояд.

Ҳамин тавр, боби сеюм ҳамчун пойгоҳи назариявӣ ва амалии экспертизаҳои криминалистикӣ дар таҳқиқи ҷиноятҳои ба худкушӣ расондан нақши калидӣ дорад ва ба фароҳам овардани асоси илмӣ барои такмили методологияи тафтиши чунин парвандаҳо мусоидат мекунад.

Мутобиқати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. Диссертатсияи Ҳабибзода Назира Халил дар мавзуи «Тафтиши ба худкушӣ расондан» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.12 – Криминалистика;

фаъолияти судӣ-экспертӣ; фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки аз 30 сентябри соли 2021, №7 тасдиқ шудааст, мувофиқат мекунад.

Мутобиқати тахассусии довталаб ба дараҷаи илмӣ. Тахассуси илмии Ҳабибзода Назира Халил ба ихтисоси илмиии дархостшаванда 12.00.12 – Криминалистика; фаъолияти судӣ-экспертӣ; фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ мувофиқат мекунад. Таҳқиқоти диссертатсионӣ аз ин ҷиҳат қобили дастгирӣ мебошад.

Эродҳо ва ҳолатҳои баҳсталаб доир ба диссертатсия. Новобаста аз дастоварду муваффақиятҳо ва пешниҳодҳои ҳадафмандона диссертатсияи мазкур аз норасоиҳо ва ғалатҳое, ки хусусияти ҷузъӣ доранд, холӣ нест ва камбудиҳои ҷойдошта сифати баланди илмии диссертатсияро коста намегардонанд. Ба инобат гирифтани онҳо дар таҳқиқоти ояндаи диссертант арзёбӣ мегарданд:

1. Дар зербоби 2.2-и рисола "Хусусиятҳои тактикии пурсиши шоҳидон ва ҷабрдидагони зиндамондаи ҳодисаи худкушӣ" (саҳ. 91-112), масоили тактикаи криминалистикии пурсиши субъектони номбаршудаи мурофиаи ҷиноятӣ дуруст мавриди таҳқиқи илмӣ қарор дода шудааст, аммо оид ба масъалаҳои тактикаи пурсиши гумонбаршуда ва айбдоршаванда дар ин зербоб оварда нашудааст, хуб мешуд, ки ин масъалаҳо низ мавриди таҳқиқоти илмӣ қарор мегирифтанд.

2. Дар зербоби 1.2. "Таҳқиқоти криминалистикии одамкушии ҳамчун худкушӣ вонамудкардашуда" пурра аз нигоҳи илмӣ проблемаҳои вонамудкунонӣ мавриди омӯзиш қарор гирифта шуда, тавсияҳои ҷолиб оварда шудаанд, аммо аз таҷрибаи тафтишӣ дар ин бахш маводҳо кам оварда шудаанд.

3. Дар рисола омори расмӣ камтар оварда шудааст, хуб мешуд, дар раванди ҳимояи ошкоро муаллиф оид ба ин масъала равшанӣ меандохт.

Автореферати диссертатсия тибқи тартиби муқарраршуда барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.12 – Криминалистика; фаъолияти судӣ-экспертӣ; фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ таҳия гардида, мазмуни асосии кори таҳқиқро инъикос менамояд ва дар он натиҷаҳои назарраси илмӣ асоснок гардида, шарҳи пурраи худро ёфтаанд.

Хулосаи умумӣ оид ба диссертатсия. Хулоса, диссертатсияи Ҳабибзода Назира Халил дар мавзуи “Тафтиши ба худкушӣ расондан” барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.12 – Криминалистика; фаъолияти судӣ-экспертӣ; фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ дар сатҳи зарурии илмӣ анҷом ёфта, аз ҷиҳати мазмун ба талаботи мавҷуда мутобиқ мебошад.

Диссертатсия ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мувофиқ буда, муаллифи он ба дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.12 – Криминалистика; фаъолияти судӣ-экспертӣ; фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ сазовор мебошад.

Диссертатсия ва автореферат дар семинари васеи илмӣ-назариявии кафедраи ҳуқуқи мурофиаи ҷиноятии ва криминалистикаи факултети ҳуқуқшиносии донишгоҳи (Славянии) Россия ва Тоҷикистон баррасӣ шудааст. Дар семинарии васеи илмӣ-назариявӣ 10 нафар иштирок доштанд: Натиҷаи овоздиҳӣ: «тарафдор» - 10, «зид» - нест, «бетараф» - нест. Суратҷаласаи семинарии васеи илмӣ-назариявӣ таҳти № 1 аз 3 ноябри соли 2025.

Тақризи муассисаи пешбар аз ҷониби Ҳамроев Шуҳрат Садирович, доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ, профессори кафедраи ҳуқуқи мурофиаи ҷиноятӣ ва криминалистика, декани факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи (Славянии) Россия ва Тоҷикистон дар асоси муқаррароти бандҳои 76-79 ва 81-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори

Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти №267 (бо тағйиру иловаҳо аз 26июли соли 2023, №295) тасдиқ шудааст, таҳия ва пешниҳод шуда, дар ҷаласаи кафедраи ҳуқуқи мурофиаи ҷиноятии ва криминалистикаи факултети ҳуқуқшиносии донишгоҳи (Славянии) Россия ва Тоҷикистон баррасӣ, муҳокима ва ҷонибдорӣ шудааст. Дар ҷаласаи кафедра 10 нафар иштирок доштанд: Натиҷаи овоздиҳӣ: «тарафдор» - 10, «зид» - нест, «бетараф» - нест. Суратҷаласаи кафедра таҳти №4 аз 4 ноябри соли 2025.

Раиси семинари васеи илмӣ- назариявӣ:
номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ, и.в. мудири
кафедраи ҳуқуқи мурофиаи
ҷиноятӣ ва криминалистикаи факултети
ҳуқуқшиносии Донишгоҳи (Славянии)
Россия ва Тоҷикистон **Назарзода Р.Г.**

Ташхисгар:
доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ, профессори
кафедраи ҳуқуқи мурофиаи ҷиноятӣ ва
криминалистика, декани факултети ҳуқуқшиносии
Донишгоҳи (Славянии) Россия ва Тоҷикистон **Ҳамроев Ш.С.**

Котиби ҷаласа:
омӯзгори кафедраи ҳуқуқи мурофиаи
ҷиноятӣ ва криминалистикаи факултети
ҳуқуқшиносии Донишгоҳи (Славянии)
Россия ва Тоҷикистон **Холзода А.**

Имзои **Назарзода Р.Г., Ҳамроев Ш.С.**
ва котиби ҷаласа **Холзода А.**-ро тасдиқ менамоям
Сардори Раёсати кадрҳои Донишгоҳи
(Славянии) Россия ва Тоҷикистон **Нуриддинов Х.Х.**

Суроға: 734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш.Душанбе, к. Мирзо Турсунзода 30, Тел.: (992 37) 221-35-50.
E-mail: p.rektora@mail.ru.
http.www.rtsu.tj.

«04» ноябри соли 2025